

Nykyasenteet ja uhrimyytti ohjaavat historiakäsitystä

EERO KITUNEN

Yhdysvaltalainen George Floyd kuoli poliisiväkivallan uhrina Minneapolisissa kuluvan vuoden toukokuussa. Tämä johti muun muassa Black Lives Matter -liikkeen aktivoitumiseen sekä mielenosoituksiin eri puolilla Yhdysvaltoja ja muutakin maailmaa. Osa protesteista on kohdistunut rasistisina pidettyjen historiallisten henkilöiden patsaisiin. Esimerkiksi Belgian kuningas Leopold II:n patsaita on töhritty ja vaadittu poistettavaksi Belgiassa ja orjakauppias Edward Colstonin patsas heitettiin jokeen Bristolissa Britanniassa.

Niissä Länsi-Euroopan maissa, jotka ovat osallistuneet orjakauppaan tai olleet imperialistisia, George Floydin kuolema on ollut katalyytti historialliselle itsetutkiskelulle. Esimerkiksi Lontoon pormestari määräsi kaupungin julkiset tilat tarkistettavaksi, jotta selviäisi, sopivatko siirtomaahistoriasta ja orjakaupasta muistuttavat muistomerkit nykyaikaan.

Moraalisesti ja poliittisesti kyseenalaisten henkilöiden patsaiden säilyttämistä perustellaan usein sanomalla, että ne kertovat niiden julkistamisajankohdan historiasta. Näin esimerkiksi Turun yliopiston poliittisen historian emeritusprofessori Timo Soikkanen sanoi Ylen haastattelussa Turun Lenin-patsaasta (yle.fi 17.6.2020). Ylipäänsä menneisyyttä tarkasteltaessa on syytä erottaa kyseisen ajankohdan asenteet ja ajattelutavat tuota ajankohtaa koskevista nykyisistä asenteista ja ajattelutavoista. Suomessa historian opetus keskittyy muun muassa tällaisten kontekstualisointitaitojen kehittämiseen.

Keskusteluun historiallisten patsaiden ja muistomerkkien oikeutukseen liittyy kysymys kansallisesta osallisuudesta erilaiseen vainoon tai terrorismiin. Monen maan kansallisessa historiankirjoituksessa oma kansa esitetään uhrina. Epämääräisen logiikan mukaan se juuri siksi ei ole voinut syyllistyä mihinkään moraalisesti arveluttavaan tai tuomittavaan. Esimerkiksi Puolassa toiseen maailmansotaan liittyvät antisemitistiset syytökset torjutaan uhrimyytin avulla: juutalaisvainoista olivat vastuussa vain saksalaiset valloittajat, eivät puolalaiset. Venäjällä

"Monen maan historiankirjoituksessa oma kansa esitetään uhrina."

huomio Stalinin vainoista Karjalan Sandarmohissa yritetään kääntää suomalaisiin väittämällä näiden syyllistyneen siellä veritekoihin toisen maailmansodan aikana.

Uhrimyytti ei ohjaa historiallista itseymmärrystä vain Puolan ja Venäjän kaltaisissa puoli- tai täysautoritaarisissa maissa. Esimerkiksi Suomessa on vielä nykyäänkin tyypillistä puhua Ruotsin ajasta Ruotsin vallan aikana tai Suomen venäläistämisestä Venäjän sortotoimina ikään kuin objektiivisena kiteytyksenä kyseisestä aikakaudesta. Historioitsija Simon Muir väittää, että itseasiassa koko suomalaiskansallinen identiteetti perustuu uhriutumiseen (HBL 23.8.2020). Hänen mukaansa tämä on vaikeuttanut keskustelua suomalaisesta antisemitismistä.

Onneksi Suomessa historian oppikirjat eivät vaikeine kansallisesta näkökulmasta kiusallisista aiheista. Esimerkiksi Otavan lukion oppikirja kertoo, että toisin kuin pitkään väitettiin, Suomesta luovutettiin saksalaisten käsiin toisen maailmansodan aikana lähes 3 000 henkilöä, joukossa paljon juutalaisia, varsinkin tietoisena siitä, että luovutetut saatetaan tappaa (Forum III. Itsenäisen Suomen historia, 2017). ■

Kirjoittaja on HYOL:n hallituksen puheenjohtaja.